

Мр Саво Ђурђић*

Стручни чланак
УДК: 343.1-053.6

ТРОШКОВИ ОДБРАНЕ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА – ЗАКОНСКА РЕШЕЊА И ПРОТИВРЕЧНОСТИ У СУДСКОЈ ПРАКСИ

Рад примљен: 16. 07. 2019.

Рад исправљен: 15. 09. 2019.

Рад прихваћен за објављивање: 16. 09. 2019.

У члану 79. став 1. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица је одређено да суд може малолетника обавезати да сноси трошкове кривичног поступка и испуњење имовинскоправног захтева, само уколико је малолетнику изрекао казну. Ако је према малолетнику изречена васпитна мера или је поступак обустављен, трошкови поступка падају на терет буџетских средстава и оштећени се ради остваривања имовинскоправног захтева упућује на парнични поступак, уз изузетак из ст. 2. истог члана уколико малолетник има приходе или имовину. То је стога јер се васпитне мере изричу решењем и малолетник се не оглашава кривим. Судска пракса у овој области је била неуједначена, али је на основу одлука Врховног касационог суда и става заузетог 30.6.2015. постигнуто да се законска одредба из чл. 79. примењује униформно, уз поменуте изузетке. Истовремено, судије за малолетнике указују да, осим бранилаца по службеној дужности који обавезно поседују сертификат о стеченим посебним знањима из области права детета и преступништва младих којима се накнада умањује за 50% у односу на Адвокатску тарифу, све чешиће право на накнаду трошкова у кривичном поступку према малолетнику и то у пуном износу остварују и браниоци које су малолетници или њихови заступници ангажовали по основу пуномоћи независно од тога да ли поседују сертификат или не. Ово је подстакло идеју да се питање трошкова одбране малолетника у кривичном поступку покрене за расправу, полазећи од законских решења и судске праксе. На крају, даје се предлог да се једна од уочених противречности из праксе спровођења члана 79. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, може превазићи допуном одредбе ст. 1. овог члана.

*Судија Апелационог суда у Новом Саду, savo.djurdjic@gmail.com

Кључне речи: *малолетничко кривично право, трошкови кривичног поступка, трошкови одбране малолетника.*

I СТАТУС МАЛОЛЕТНИХ УЧИНИЛАЦА КРИВИЧНИХ ДЕЛА У МАЛОЛЕТНИЧКОМ КРИВИЧНОМ ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Пратећи тенденције које су последњих деценија присутне у многим европским и другим државама и артикулисане кроз бројне међународне документе¹, и у Републици Србији је 2005. године изведена реформа кривичног законодавства за малолетнике - учиниоце кривичних дела. Донет је нови *Кривични законик*² (у даљем тексту: КЗ) и посебан *Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*³ (у даљем тексту: ЗМУКДКЗМЛ). На овај начин су малолетни учиниоци кривичних дела, али и заштита малолетних лица у кривичном поступку, потврдили свој посебан положај у кривичном праву Републике Србије.

У члану 4. ЗМУКДКЗМЛ одређује се однос општих кривичноправних одредби према специјалним одредбама о малолетницима којима се даје предност. Садржај и форма малолетничког кривичног права у општим цртама би требали да буду одређени циљевима који се желе постићи у сузбијању малолетничког криминалитета. Оно је оријентисано, пре свега, на мере које ће заиста бити мере социјализације, са што је могуће мање елемената принуде и ограничавања слободе, а што више помоћи, бриге, надзора и отклањања сметњи у нормалном развоју малолетника. Могло би

¹ Међународни документи који су били од нарочитог значаја за доношење Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица и развој система малолетничког правосуђа у Републици Србији су: Међународни пакт о грађанским и политичким правима из 1966.г., Конвенција УН о правима детета из 1989.г. (ратификована од стране СФРЈ, "Службени лист СФРЈ - Међународни уговори", 15 од 21.12.1990) са Опционим протоколима из 2000.г., Стандардна минимална правила УН за малолетничко правосуђе (Пекиншка правила) из 1985.г., Смернице УН за превенцију малолетничке делинквенције (Ријадске смернице) из 1990.г., Правила УН о заштити малолетника лишених слободе из 1990.г. и Стандардна минимална правила УН за мере алтернативне институционалном третману из 1990.г. Према: *Права детета и малолетничко правосуђе*, Одабрани међународни документи, УНИЦЕФ, Београд, 2004.

² *Кривични законик* („Службени гласник РС“, бр.85/05 од 06.10.2005, 88/05 од 14.10.2005, 107/05 од 02.12.2005, 72/09 од 03.09.2009, 111/09 од 29.12.2009, 121/12 од 24.12.2012, 104/13 од 27.11.2013, 108/14 од 10.10.2014, 94/16 од 24.11.2016. и 35/19 од 21.05.2019.)

³ Објављен у „Службеном гласнику РС“, бр.85/05, донет 29.9.2005., примењује се од 1.1.2006.г. У овом раду користимо скраћеницу пуног назива Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица – ЗМУКДКЗМЛ, иако се у пракси углавном користи скраћени назив закона - Закон о малолетницима – ЗМ.

се чак говорити о томе да малолетничко кривично право у једном свом значајном делу представља пара или квази кривично право јер се многи принципи и институти који су у ранијем класичном поимању кривичног права у првом плану (нпр. казни и ретрибутивни карактер кривичног права, сразмерност на плану избора и одмеравања кривичних санкција, максималне гаранције на плану материјалног и процесног права и др.) знатно модификовани или су од другоразредног значаја. С друге стране, малолетничко кривично право прелази оквири кривичног права и садржи један део норми које по својој суштини нису кривичноправне норме, а у неким ситуацијама се и директно примењују норме других грана права (нпр. породичног права, социјалног старања и др.).⁴

Ипак, модел поступка према малолетницима у Републици Србији је правосудне оријентације. Самим тим што је битно модификован у односу на општи кривични поступак који је уређен *Законом о кривичном поступку*⁵ (ЗКП), кривични поступак према малолетницима сматра се *посебним кривичним поступком*. Све битније модификације у поступку према малолетним учиниоцима кривичних дела у Србији (попут посебне улоге органа старатељства, ширег деловања начела опортунитета кривичног гоњења, краћих рокова трајања притвора, другачије терминологије итд.), у суштини су засновани на тенденцији да се малолетник заштити, односно да добије повољнији кривичнопроцесни положај, у поређењу са пунолетним окривљеним против којег се води кривични поступак.⁶

ЗМУКДКЗМЛ је, између осталог, увео обавезу да малолетник мора имати браниоца приликом првог саслушања и током читавог поступка, али и обавезну едукацију и сертификацију судија, тужилаца и полицајаца за малолетнике, као и бранилаца малолетника, а првостепену надлежност везао искључиво за окружне судове.⁷ Позната је оцена домаћих и страних експерата да је текст ЗМУКДКЗМЛ у складу са савременим законским решењима, јер је уважаио стандарде из Универзалне декларације о

⁴ З. Стојановић: *Кривично право – општи део*, 21. издање, Београд, 2014, 390.

⁵ Законик о кривичном поступку ("Службени гласник РС", бр. 72/11 од 28.09.2011, 101/11 од 30.12.2011, 121/12 од 24.12.2012, 32/13 од 08.04.2013, 45/13 од 22.05.2013, 55/14 од 23.05.2014. и 35/19 од 21.05.2019)

⁶ М. Шкулић: *Реформа малолетничког кривичног права у Србији*, Зборник: Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја, Институт за криминолошка и социолошка истраживања (ур. И. Стевановић), Београд, 2015, 39-68, 46.

⁷ Видети: Љ. Лазаревић и М. Грубач: *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Београд, 2005.; С. Соковић, С. Бејатовић: *Малолетничко кривично право*, Крагујевац, 2009., М. Шкулић: *Малолетничко кривично право*, Београд, 2011. Од страних аутора, видети: F. Dunkel: *Juvenile Justice Systems in Europe – Reform development between justice, welfare and new punitives*, Kriminologijos studijos, Vilniaus, 2014/1, 31-76.

људским правима, Конвенције о правима детета и докумената ЕУ из ове области. Међутим, убрзо је оцењено да је пракса спровођења закона показала бројне слабости и неуједначен квалитет.⁸

II ЗАКОНСКА РЕШЕЊА О ТРОШКОВИМА КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА И ИСПУЊЕЊА ИМОВИНСКОПРАВНОГ ЗАХТЕВА У ПОСТУПКУ ПРЕМА МАЛОЛЕТНИЦИМА

У члану 79. став 1. ЗМУКДКЗМЛ је одређено да суд малолетника може обавезати да сноси трошкове кривичног поступка и испуњење имовинскоправног захтева, само уколико је малолетнику изрекао казну. Ако је према малолетнику изречена васпитна мера или је поступак обустављен, трошкови поступка падају на терет буџетских средстава, а оштећени се ради остваривања имовинскоправног захтева упућује на парнични поступак. То је стога, јер се васпитне мере изричу решењем, а не пресудом, и малолетник се не оглашава кривим. Став 2. истог члана закона предвиђа да уколико малолетник има приходе или имовину, а изречена му је васпитна мера или је поступак обустављен из разлога што је суд оценио да није целисходно изрећи казну малолетничког затвора или васпитну меру, малолетник се може обавезати да сноси трошкове кривичног поступка и да испуни имовинскоправни захтев.

У кривичном поступку према малолетницима оштећени се не може јавити као супсидијарни или као приватни тужилац, али се као оштећени може појавити и поставити свој имовинскоправни захтев и захтев за накнаду трошкова. Имајући у виду одредбе чл. 49. ЗМУКДКЗМЛ, практичног интереса за наведени захтев оштећени може имати уколико је у изгледу осуда на казну малолетничког затвора или уколико малолетник поседује приходе или имовину. Оштећени у кривичном поступку према малолетнику и иначе нема пуно интереса, уколико се не ради о повраћају ствари, с обзиром да малолетници по правилу немају своје приходе или имовину, а његови родитељи не могу бити обухваћени захтевом пред кривичним судом.

Материји извршења васпитних мера, припада обавеза суда на основу чл. 94. ст. 1. ЗМУКДКЗМЛ када изрекне васпитну меру, на предлог јавног тужиоца или органа старатељства, може да утврди и висину доприноса који у трошковима извршења одређених васпитних мера и казне малолетничког затвора треба, уколико су у могућности, а према свом

⁸ Видети: О. Перић, Н. Милошевић и И. Стевановић: *Политика изрицања кривичних санкција према малолетницима у Србији*, Београд, 2008; Г.Стојановић-Милошевић: *Принципи у међународним документима и поступак према малолетницима у нашег кривичном поступку с освртом на неке проблеме у пракси*, у „Малолетничко правосуђе у Републици Србији“ (ур. И. Стевановић), Београд, 2012, 81-89.

имовном стању, да сноси родитељ, односно лица која су дужна да издржавају малолетника и сам малолетник. Наведена ситуација је изузетно ретка у пракси наших судова, иако ЗМУКДКЗМЛ предвиђа да уколико је за одлучивање о њему потребно спровести опсежније испитивање ради утврђивања имовног стања, суд може изрећи кривичну санкцију, а одлуку о трошковима извршења, која је у форми решења, може оставити за касније.

За тему овог рада је битно да малолетник према коме је изречена васпитна мера, а то је случај у највећем броју предмета, по правилу не плаћа трошкове поступка нити може бити обавезан на испуњење имовинскоправног захтева. Ова одредба је последица правила да лице које није оглашено кривим не може ни бити осуђено на плаћање трошкова кривичног поступка (чланови 264. и 265. ЗКП), уз изузетак из чл. 49. ст. 2. ЗМУКДКЗМЛ. Према једној давнашњој одлуци Врховног суда Србије – Одељење у Новом Саду (Кжм.15/69), трошкови поступка према малолетнику редовно падају на терет буџетских средстава и то не само унапред исплаћени трошкови из средстава органа који је води поступак, него и нужни издаци окривљеног (сада би рекли - малолетника) и нужни издаци и награда браниоца, као и нужни издаци оштећеног и награда и нужни издаци његовог пуномоћника. Сматрамо да су у праву они аутори који наводе да овај став судске праксе захтева да буде преиспитан, бар делимично, с обзиром на важеће одредбе чл. 79. ст. 2. ЗМУКДКЗМЛ.⁹

III ОСНОВНА ЗАКОНСКА РЕШЕЊА И ПРОБЛЕМИ У ПРАКСИ СПРОВОЂЕЊА ОДРЕДАБА О ТРОШКОВИМА ОДБРАНЕ МАЛОЛЕТНИКА

За предлагача досадашњих радних верзија и *Нацрта Закона о изменама и допунама Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, па и новог законског текста, питање трошкова поступка према малолетницима није било приоритет.¹⁰

⁹ О. Перић: *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, друго допуњено издање, Београд, 2007, 161.

¹⁰ 30.06.2009. г. у Правосудном центру за обуку и стручно усавршавање у Београду је одржана шира стручна јавна расправа о радној верзији *Закона о изменама и допунама Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица* која је обухватила и *Правилник о измирењу са оштећеним*, након чега су, без икаквог објашњења, наведени документи изостављени из „сета правосудних закона“. Слично се догодила и са радном верзијом документа истог назива крајем 2011. године, када је донет нови *Законик о кривичном поступку*. Измене и допуне ЗМУКДКЗМЛ су изостале и када је поменути ЗКП 1.10.2013. почео да се примењује у судовима опште надлежности. Дана 11. децембра 2015. године на сајту Министарства правде Републике Србије објављен је текст *Нацрта Закона о малолетним учиниоцима*

Ипак, од почетка примене ЗМУКДКЗМЛ, поједини теоретичари су указивали да се малолетник, осим у случају казне малолетничког затвора и околности из чл. 79.ст.2. ЗМУКДКЗМЛ, не може обавезати на плаћање трошкова кривичног поступка нити на испуњење имовинскоправног захтева. Ово тим пре што они обухватају и оне трошкове које је нужно имао оштећени, па је стога погрешно да се оштећени у погледу тих трошкова ЗМУКДКЗМЛ упућује на парнични поступак. Истовремено су тврдили да ће се одредба чл. 79. ст. 2. ЗМУКДКЗМЛ, као одступање од ст. 1., бити факултативно примењивана према незнатном броју учинилаца кривичних дела и да није довољно одређена.¹¹

Основно законско решење у погледу трошкова кривичног поступка и испуњења имовинскоправног захтева, према одредби из прве реченице чл. 79. ст. 1. ЗМУКДКЗМЛ, се примењује уколико је суд малолетнику изрекао казну малолетничког затвора. У том случају одлука се изриче у форми пресуде којом се малолетник оглашава кривим у облику предвиђеном у чл. 424. важећег ЗКП.

С обзиром да се казна малолетничког затвора (чланови 28. и 29. ЗМУКДКЗМЛ) изриче искључиво старијим малолетницима у трајању од шест месеци до пет година, а да се у трајању до десет година изриче само за кривично дело за које прописана казна затвора двадесет година или тежа казна или у случају стицаја два кривична дела за која је прописана казна затвора тежа од десет година, до сада је она изрицана ретко, што се може видети из расположивих статистичких података Републичког завода за статистику Србије. Такође, у досадашњој пракси спровођења ЗМУКДКЗМЛ, малолетни учиниоци кривичних дела су ретко имали приходе или имовину, која је утврђена од стране суда и довела до одлуке да трошкове поступка сноси малолетник. Стога је правило о трошковима кривичног поступка које се највише примењује у пракси судовања према малолетницима и испуњења имовинскоправног захтева садржано у чл. 79.

кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку. Јавна расправа о наведеном Нацрту закона је трајала до 25. јануара 2016.г., али није окончана сачињавањем Извештаја о јавној расправи. Према раду С. Ђурђић, В. Софреновић и Љ. Марковић: *Нацрт Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку – осврт на коментаре, сугестије и предлоге судија и тужилаца за малолетнике, као и других учесника, изнете у јавној расправи*, Билтен ВКС 1/2018, Београд, 313-359, ни у једном од наведених докумената се не предлажу измене или допуне члана 79. ЗМУКДКЗМЛ, осим у предлогу новог законског текста у коме се предвиђа да у случају изрицања кривичне санкције или одређивања васпитног налога „суд може обавезати малолетника на плаћање трошкова и имовинскоправног захтева“, о чему ће бити више речи у делу V овог рада.

¹¹ О. Перић: *Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, друго допуњено издање, Београд, 2007, 161-162.

ст. 1. ЗМУКДКЗМЛ и гласи: „Ако је према малолетнику изречена васпитна мера или је поступак обустављен, трошкови поступка падају на терет буџетских средстава, а оштећени се ради остваривања имовинскоправног захтева упућује на парнични поступак.“

Тумачење и примена чл.79. ЗМУКДКЗМЛ је довела до тога да се у пракси рада судија за малолетнике у Републици Србији сви трошкови, осим наведених изузетака, одређују на терет буџета. С друге стране, у пракси то право малолетника, осим ангажованих бранилаца по службеној дужности који обавезно поседују сертификат о стеченим посебним знањима из области права детета и преступништва младих којима се накнада умањује за 50% од награде предвиђене Тарифом о наградама и накнадама за рад адвоката, све чешће остварују и браниоци које су малолетници или њихови законски заступници ангажовали по основу пуномоћја независно од тога да ли поседују сетификат или не, а своје трошкове наплаћују у пуном износу.

У разматрањима наведене проблематике недовољно се уважава чињеница да је чланом 49. ст.1. ЗМУКДКЗМЛ утврђено право и обавеза малолетника да мора имати браниоца већ приликом првог саслушања, као и током читавог поступка. Законодавац утврђује и обавезу судије за малолетнике да, уколико сам малолетник, његов законски заступник или сродник не ангажују браниоца, постави малолетнику браниоца по службеној дужности (ст. 2.). На крају, у ст. 3 истог члана утврђује да овај бранилац може бити само адвокат који је стекао посебна знања из области права детета и преступништва младих. Реч је о правима која, сагласно одредбама ЗКП, немају пунолетни учиниоци кривичних дела. На почетку примене ових одредби које су биле апсолутна новост, судска пракса је прихватила тумачење у погледу сертификата бранилаца да формулација из чл. 49. ст. 3. ЗМУКДКЗМЛ. реч „може“ не значи и мора, па је на тај начин омогућено малолетницима, њиховим законским заступницима и сродницима да у сваком тренутку поступка могу на основу пуномоћја ангажовати као браниоца малолетника не само адвоката по свом избору, него и адвоката који нема сертификат о посебним знањима у области права деце и преступништва младих.

У случајевима када је малолетнику изречена васпитна мера или је поступак обустављен из разлога што није целисходно изрицање казне малолетничког затвора или васпитне мере, сматрамо да би било правичније и једноставније за примену, а истовремено не би угрозило права малолетника на обавезну одбрану, да се прецизира и конкретизује наведени став, чије тумачење и примена је довела до тога да се у пракси рада судија за малолетнике у највећем броју судова у Републици Србији сви трошкови, када је малолетнику изречена васпитна мера или је поступак обустављен због нецелисходности изрицања кривичних санкција, одређују на терет државног буџета.

IV ОСВРТ НА СУДСКУ ПРАКСУ О ТРОШКОВИМА ОДБРАНЕ МАЛОЛЕТНИХ УЧИНИЛАЦА КРИВИЧНИХ ДЕЛА

A. Судска пракса о трошковима одбране малолетника пре ступања на снагу новог Законика о кривичном поступку

У објављеној судској пракси као стручном раду о трошковима кривичног поступка према малолетницима из 2013. године¹² постоје две одлуке. Једна одлука се односи на трошкове браниоца малолетника и гласи: „*Нужни издаци и награда браниоца малолетника падају на терет буџетских средстава суда и када је поступак према малолетнику обустављен из разлога нецелисходности примењивања васпитне мере.*“ (Решење Врховног суда Србије, Кжм.П 39/07 од 10.07.2007.) У образложењу одлуке се истиче да се обустава поступка услед нецелисходности примењивања васпитне мере не може уподобити са обуставом у општем кривичном поступку, те да се у конкретном случају не може применити чл. 197. тада важећег ЗКП. Врховни суд истиче да се овај став не може прихватити као правилан, јер се у смислу чл. 4. ЗМУКДКЗМЛ одредбе ЗКП примењују уколико нису у супротности са овим законом, а чл. 197. ст. 1. ЗКП, предвиђено је да у случају када се кривични поступак обуставља, нужни издаци и награда браниоца падају на терет буџетских средстава суда. По нашем мишљењу изрека одлуке Врховног суда није спорна, али је спорно објављено образложење јер се заиста не ради о „класичној обустави“ поступка на шта указује и првостепени суд. Затим, недостаје део у образложењу који би објаснио да ли постоје околности које би указивале на могућност примене одредбе чл. 79. ст. 2. ЗМУКДКЗМЛ, односно да ли малолетник евентуално поседује приходе или имовину.

Друга одлука из поменуте збирке је одлука о трошковима кривичног поступка из чл. 79. ст. 1. ЗМУКДКЗМЛ и гласи: „*Првостепени суд је дужан да јасно определи и образложи укупан износ трошкова кривичног поступка који падају на терет буџетских средстава суда на име одбране малолетника преко изабраног браниоца применом важеће адвокатске тарифе.*“ (Решење Апелационог суда у Нишу Кжм.1 бр.20/11 од 24.5.2011.)¹³ Сматрамо да наведена одлука није карактеристична за тему овог рада.

Као пример судске одлуке у којој поступајући судија за малолетнике одбио захтев браниоца малолетника ангажованог по основу пуномоћи - да

¹² С. Михајловић, Д. Обрадовић, *Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у судској пракси*, Београд, 2013., стр. 98-99.

¹³ Билтен Апелационог суда у Нишу, 1/2012, а према публикацији из фусноте 12. овог рада.

му се од стране буџета надокнаде трошкови одбране, иако је суд малолетнику изрекао васпитну меру или је поступак обустављен из разлога нецелисходности изрицања казне или васпитне мере, послужиће решење Вишег суда у Новом Саду Км 139/12, а које је потврђено решењем Апелационог суда у Новом Саду Кжм 1 95/13 од 23.08.2013. године.¹⁴ У образложењу решења се наводи да је однос браниоца и малолетника као заступаног лица, када је изабран по основу пуномоћи, уговорни однос о пуномоћству и пружању правне помоћи, те сходно томе, браниоца плаћа онај који га је ангажовао, па се судском одлуком не може ни одредити да браниоца исплати лице које је дужно да сноси трошкове кривичног поступка. Аналогно са наведеним, не може се одредити да трошкове браниоца малолетника ангажованог по основу пуномоћи падају на терет буџетских средстава, већ је то ствар уговора између малолетника, односно његовог законског заступника и тарифе о наградама и накнадама за рад адвоката.

Б. Судска пракса о трошковима одбране малолетника после ступања на снагу новог Законика о кривичном поступку

Тумачење и примена члана 79. ЗМУКДКЗМЛ, после периода различите судске праксе, те након ступања на снагу новог ЗКП 1.10.2013. године, када су практичари у овој области очекивали синхронизоване измене и допуне ЗМУКДКЗМЛ, довеле су до тога да велика већина судија за малолетнике у Републици Србији, све трошкове кривичног поступка, осим наведених изузетака, досуђује на терет буџетских средстава.

Судска пракса поступа по инерцији законске одредбе из чл. 79. ст. 1.ЗМУКДКЗМЛ. Да би илустровали ову појаву, позваћемо се на Ставовe кривичног одељења Врховног касационог суда (ВКС) од 30.6.2015. године.¹⁵ Судије за малолетнике апелационих судова нису били сагласни у погледу судске праксе, па су ВКС поставили питање: да ли трошкови ангажовања изабраног браниоца у ситуацији када је малолетнику изречена васпитна мера или је поступак према њему обустављен из разлога нецелисходности падају на терет буџетских средстава, имајући у виду одредбу члана 79. став 1. ЗМУКДКЗМЛ? Одговор ВКС је гласио: одредбом чл. 79. ЗМУКДКЗМЛ изричито је прописано у којим случајевима малолетник може да сноси трошкове кривичног поступка, па је без утицаја да ли је бранилац ангажован или постављен по службеној дужности.

Истовремено, судије за малолетнике указују да, осим ангажованих бранилаца по службеној дужности који обавезно поседују сертификат о

¹⁴ Билтен Вишег суда у Новом Саду из 2013. године, 130-131, www.ns.vi.sud.rs/useruploads/bilten_2013.pdf

¹⁵ https://www.vk.sud.rs/sites/default/files/attachments/stavovi%20VKS%202015_O.pdf, датум посете 22.6.2019.године

стеченим посебним знањима из области права детета и преступништва младих, накнаду остварују и изабрани браниоци. Браниоцима по службеној дужности се накнада у кривичним поступцима умањује за 50% Тарифе о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката на основу *Правилника о висини награде за рад адвоката за одбране по службеној дужности: 2/2014-15* министра правде¹⁶. Са друге стране, право на накнаду трошкова у кривичном поступку према малолетнику све чешће и у пуном износу остварују и браниоци које су малолетници или њихови заступници ангажовали по основу пуномоћи независно од тога да ли поседују сертификат или не.

Пример судске одлуке у наведеном правцу налазимо у пресуди Врховног касационог суда Кзз 360/2016 од 7.4.2016. године¹⁷ којом браниоцу малолетника „*нису признати трошкови поступка на име награде и накнаде трошкова изабраног браниоца пред полицијом у Параћину 26.3.2014.г.*“, па је поднет захтев за заштиту законитости. Ова одлука полази од чл. 49. ст.1. ЗМУКДКЗМЛ према коме малолетник мора имати браниоца приликом првог саслушања и током читавог поступка и од одредбе чл. 261.ст.2.тач.7. ЗКП којом је прописано да су трошкови кривичног поступка издаци учињени поводом поступка од његовог покретања до завршетка. Одредбом чл. 261 ст.6. ЗКП предвиђено је да трошкове предистражног поступка који се односе на трошкове и нужне издатке браниоца кога је одредила полиција, исплаћује тај орган. Међутим, у случају изабраног браниоца, трошкови које је окривљени имао ангажовањем браниоца у предистражном поступку, морају се сматрати трошковима кривичног поступка у складу са одредбом чланова 263-265 ЗКП. ВКС, на крају, закључује да побијаним правноснажним решењем, погрешно и супротно цитираним прописима, није признат захтев за накнаду трошкова, због чега усваја предметни захтев као основан и укида побијано решење.

На идентичан начин је Врховни касациони суд у поступку поводом захтева за заштиту законитости Кзз 420/2016 од 20.04.2016.г. оценио и првостепено решење Апелационог суда у Крагујевцу којим су досуђени трошкови кривичног поступка у износу од 30.000,00 динара и то на име састављања жалбе против решења првостепеног суда, док је део захтева за накнаду трошкова за састављање захтева за накнаду трошкова насталих пред Апелационим судом одбио. Образложење је да такав захтев није предвиђен Тарифом о наградама и накнадама трошкова за рад адвоката, а које решење је потврђено другостепеним решењем Апелационог суда. ВКС је, позивајући се на одредбе чл. 261. ЗКП и наведену Тарифу, те чињеницу да награда подразумева новчану накнаду која припада одређеном лицу за његов рад те спада у остале поднеске у кривичном поступку, и стога налази да је неправилан

¹⁶ www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/sgrs/ministarstva/pravilnik/2014/23/1/reg, датум посете 22.6.2019. године

¹⁷ <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/kzz-3602016>, датум посете 22.6.2019.године.

закључак првостепеног суда да предметни захтев не спада у остале поднеске у кривичном поступку.¹⁸

На крају овог прегледа судске праксе наводимо и пресуду ВКС у предмету Кзз 614/2018 од 29.5.2018.¹⁹ којим се „*усваја захтев за заштиту законитости браниоца малолетног АА као основан, па се укидају правноснажна решења ВЈТ у Зрењанину 332/17 од 11.1.2018. и Вишег суда у Зрењанину Кем 13/18 од 22.3.2018. и предмет враћа ВЈТ у Зрењанину на поновни поступак и одлучивање.*“ У образложењу изреке наведене пресуде се наводи да према одредбама ЗМУКДКЗМЛ није прописано да малолетник мора имати браниоца приликом примене васпитног налога из чл. 7. ст. 1. тач. 1. , имајући у виду да бранилац Б.В. није постављена по службеној дужности већ је ангажована по пуномоћју од стране мајке малолетника. Даље се наводи да је по налажењу ВКС одредбом чл. 79. ст. 1. ЗМУКДКЗМЛ изричито прописано у којим случајевима малолетник може да сноси трошкове поступка – ако је малолетнику изречена казна, без обзира да ли је у поступку према малолетнику бранилац постављен по службеној дужности или се ради о ангажованом браниоцу. Будући да је у конкретном случају према млт. АА одбачена кривична пријава од стране ВЈТ у Зрењанину и према њему није изречена казна, трошкови поступка у смислу чл. 79. ст. 1. ЗМУКДКЗМЛ падају на терет буџетских средстава суда, без обзира на чињеницу да је у конкретном случају адвокат Б.В. ангажован од стране законског заступника – мајке млт, а није постављен по службеној дужности.

У ТРОШКОВИ КРИВИЧНОГ ПОСТУПКА И ОДЛУЧИВАЊЕ О ИМОВИНСКОПРАВНОМ ЗАХТЕВУ ПРЕМА НАЦРТУ ЗАКОНА О МАЛОЛЕТНИМ УЧИНИОЦИМА КРИВИЧНИХ ДЕЛА И ЗАШТИТИ МАЛОЛЕТНИХ ЛИЦА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

У члану 89. Нацрта Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку²⁰ се предлаже да суд може малолетника обавезати на плаћање трошкова кривичног поступка и испуњење имовинскоправног захтева само ако је малолетнику изрекао кривичну санкцију или васпитни налог. Ако је према малолетнику поступак обустављен, трошкови поступка падају на терет буџетских средстава, а оштећени се ради остварења имовинскоправног захтева упућује на парницу.

¹⁸ Преузето из правне базе програмског пакета Propis Soft-a <http://propissoft.profisistem.rs> 15.9.2017.г.

¹⁹ <https://www.vk.sud.rs/sr-lat/kzz-6142018-troskovi-postupka-branilac-maloletnog-okrivljenog-usvojen-zzz>, датум посете 22.6.2019.године.

²⁰ <https://www.mpravde.gov.rs/sekcija/53/radne-verzije-propisa.php>, датум посете 12.7.2019.

У другом ставу наведеног члана се предлаже и следеће законско решење: Када је кривична пријава одбачена применом одредаба члана 70. овог закона²¹, или је поступак према малолетнику обустављен у складу са одредбама члана 80. и члана 80. став 3. тачка 2. овог закона²², трошкове поступка сноси малолетник, који има приходе или имовину, осим кад суд одлучи да малолетника у потпуности или делимично ослободи од плаћања трошкова поступка, ако је то оправдано разлозима правичности.

Предложена решења, иако нису шире разматрана у наведеној јавној расправи, свакако указују да сазрева свест да се и питање трошкова поступка и одлучивања о имовинскоправном захтеву у поступку према малолетним учиниоцима кривичних дела, постави и расправља као једно од приоритетних питања у активностима на изменама и допунама ЗМУКДКЗМЛ или израда новог закона. Сматрамо да први став у новпредложеном чл. 89. Нацрта наведеног закона представља основан и храбар покушај да се измене процесне одредбе према којима ће се наглашеније у судским одлукама према малолетним учиниоцима кривичних дела утврђивати чињенично стање, правна квалификација кривичног дела, па и кривица, те сходно томе би у тим случајевима и основно решење у погледу трошкова кривичног поступка и одлучивања о имовинскоправном захтеву могло бити на терет малолетника.

Међутим, чак и када би решење које се предлаже у *Нацрту Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку* – било прихваћено, и у будућности у изреци судске одлуке утврђивало чињенично стање и правна квалификација дела, остају бројне дилеме у погледу законског уређивања питања трошкова и имовинскоправног захтева у овим поступцима. На пример, да ли и како малолетника обавезати да плати трошкове поступка и имовинскоправни захтев, уколико он, што је чест случај, не поседује приходе или имовину? Или, какав је смисао трошкове поступка, а посебно имовинскоправног захтева, у случају примене васпитног налога, нпр. у предкривичном поступку, пребацивати на малолетника, када они обично, осим трошкова браниоца малолетника, готово да не постоје или су у случају одређивања васпитног налога из чл. 7. тач. 1. ЗМУКДКЗМЛ - поравнање са

²¹ Члан 70. наведеног Нацрта закона се односи на нецелисходност кривичног гоњења по одлуци или иницијативи јавног тужиоца за малолетнике, с обзиром на природу кривичног дела и околности под којим је учињено, ранији живот малолетника и његова лична својства, а може се применити и када је извршење кривичне санкције или примена васпитног налога према малолетнику у току.

²² Члан 80. наведеног Нацрта закона се односи на случај када се према малолетнику примењује васпитни налог, а члан 80. став 3. тачка 2) се односи на случај када суд оцени да према малолетнику није целисходно изрицање кривичне санкције иако је утврђена кривица малолетника.

оштећеним, предмет сагласног и добровољног извршења васпитног налога?

Формулација става 2. члана 89. новопредложеног законског решења, уколико не би била коригована, по нашем мишљењу, могла би да унесе још већу конфузију у погледу примене овог члана закона. Наиме, судови се иначе ретко одлучују да утврђују и проверавају да ли малолетник има приходе или имовину, што би се и у том случају, могло оспорити на основу примене принципа правичности, па је са аспекта праксе скоро очигледно да би примена наведеног изузетка била још ређа него што је то случај према одредбама важећег ЗМУКДКЗМЛ. С друге стране, у новопредложеним решењима у поменутом Нацрту закона се, за разлику од садашњих решења, у погледу примене васпитних налога и извршења кривичних санкција (чл. 100.) не предвиђа било какво учешће малолетника или њихових старатеља, него се предлаже да трошкове извршења кривичних санкција према малолетницима буду на терет буџетских средстава. Предлаже се да трошкови извршења заводских кривичних санкција сноси министарство надлежно за правосуђа, а трошкове извршења других кривичних санкција и примене васпитних налога сноси министарство надлежно за социјалну политику.

VI ЗАКЉУЧАК

Сматрамо да је позитивно што предлагач *Нацрта Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и заштити малолетних лица у кривичном поступку* из 2015. године, у члану 89, а то је члан 79. садашњег ЗМУКДКЗМЛ, покушава законски дефинисати да у случају изрицања кривичне санкције или (требало би да стоји: примене или одређивања) васпитног налога „суд може обавезати малолетника на плаћање трошкова и имовинскоправног захтева.“ Међутим, налазимо да ово решење није довољно јасно и прецизно, јер се реч „може“ различито тумачи, па то захтева прецизирање и усаглашавање са другим деловима закона. Посебно, што се садашњи, измењени састав радне групе за израду новог закона, према информацијама доступним стручној јавности, определио за измене и допуне постојећег текста ЗМУКДКЗМЛ, који још није израђен и објављен, уместо потпуно новог закона, па није извесно да ли ће се у изреци судске одлуке наводити утврђено чињенично стање и кривица малолетника, или ће остати садашња процесна форма.

Прекршено једнако право на трошкове у поступку сертифицираних бранилаца малолетника које поставља суд у односу на оне који се ангажују по основу пуномоћи, подстакла је идеју да се покрене расправа о питању трошкова одбране у кривичном поступку према малолетницима. Ово питање би требало размотрити не само у пракси, него и у теорији, и то са свих релевантних аспеката: модела кривичноправног реаговања на

криминалитет малолетника, анализе важећих законских решења, а и у светлу уочених појава у судској пракси.

Било би од значаја, иако превазилази тему овог рада, да се у погледу трошкова поступка одговори и на питање због чега се трошкови пуномоћника малолетног лица као оштећеног, кога, уколико га нема, сагласно одредби чл. 154. ЗМУКДКЗМЛ поставља председник суда од првог саслушања окривљеног, не умањују за 50%, што би се могло постићи изменом у наведеном Правилнику о висини награде за рад адвоката за одбране по службеној дужности или доношењем новог правилника. Затим, и да ли идентична правила о трошковима одбране малолетника треба да важе и за васпитне налоге, с обзиром да су поменути налози мере *suī generis* које се примењују на принципу добровољности и у предкривичном поступку. Делимичан одговор на наведено питање би се могао постићи и уколико одбрана малолетника за лакша кривична дела, нпр. за које је предвиђена новчана казна или казна затвора до три године, не би била обавезна.

Уколико модел кривичноправног реаговања на криминалитет малолетника остане идентичан у започетим активностима на изради Закона о изменама и допунама Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица или уколико се рад на новом законском тексту одужи, наш предлог је да се ово законско правило што пре прецизира. То би се могло учинити у ст. 1. наведеног члана 79. ЗМУКДКЗМЛ, тако што би се на крају става и последње реченице, додао текст: *„осим трошкова браниоца кога је на основу пуномоћи ангажовао малолетник, његов законски заступник или сродник.“* Тако би се створили услови да се у наведеним ситуацијама у погледу трошкова браниоца малолетника примене одредбе чланова 264. и 266. ЗКП, које се редовно примењују и према пунолетним учиниоцима кривичних дела.

Предложено решење, док се не нађе неко боље, између осталог, решава апсурдну ситуацију из праксе рада судија за малолетнике у делу одобравања пуног износа трошкова изабраним браниоцима, у односу на оне које одреди суд и који морају имати одговарајући сертификат, а исплаћује им се награда умањена за 50% сагласно наведеном Правилнику о висини награде министра правде. Додатни аргумент за изнети предлог налазимо у томе да је у Републици Србији у потпуности прихваћен правосудно - заштитнички (или: модификовани правосудни) модел малолетничког правосуђа којим је положај малолетника умногоме другачији – повољнији у односу на пунолетне окривљене. Између осталог, сваком малолетнику је већ обезбеђено право на обавезну одбрану путем браниоца-адвоката са сертификатом у овој области, кога по редоследу са списка Адвокатске коморе по службеној дужности поставља судија за малолетнике.

Битно је да предложено ново решење, односно формулација, члана 79. ст. 1. ЗМУКДКЗМЛ не угрожава постигнути високи стандард права и заштите малолетних учинилаца кривичних дела у поступку. Уз све раније наведено, прецизираном законском одредбом наведеног става задржава се право да сваки малолетник у кривичном поступку пред судом има браниоца од првог саслушања и да тај бранилац уколико га ангажује суд мора да поседује одговарајући сертификат из области права детета и преступништва младих. С друге стране, иако то није приоритет, смањује се део трошкова кривичног поступка који се, у одређеном броју случајева, неоправданом и у пуном износу, пребацују на суд и буџет.

Savo Đurđić, LL.M*

THE COST OF DEFENCE IN CRIMINAL PROCEEDINGS INVOLVING YOUTH OFFENDERS – LEGAL PROVISIONS AND CONTRADICTIONS IN CASE LAW

Summary

Article 79, para. 1 of the Law on Juvenile Criminal Offenders and Criminal Protection of Juveniles determines that the court may oblige a youth offender to bear the costs of the criminal proceedings and fulfil a claim for restitution, only if sentence has been passed on the youth offender. If an educational measure has been imposed on the youth offender or if the proceedings have been suspended, the costs of the proceedings are funded by budgetary sources while the injured party is instructed to file a lawsuit in order to satisfy the claim for restitution, except, as is provided under para. 2 of the Article thereof, in cases when the youth offender has an income or property. The reason for this is the fact that educational measures are imposed in the form of an order, in which case the offender is not pronounced guilty. Case law in this area has been inconsistent. However, pursuant to the rulings of the Supreme Court of Cassation and its position of June 30, 2015, uniformity, including the exceptions stated above, has been achieved in the application of the legal provision under Article 79, para. 1 of the Law on Youth Offenders. At the same time, juvenile judges point out that apart from ex officio defence lawyers, who must possess a certificate confirming their specialized knowledge in the area concerning rights of the child and juvenile delinquency, and whose

* Judge of the Court of Appeal Novi Sad.

reimbursement is 50% lower than the regular Lawyers' Tariff, the right to a full reimbursement of the costs in the criminal proceedings involving youth offenders is increasingly claimed by defence lawyers hired by youth offenders themselves or by their representatives through a Power of Attorney, irrespective of whether they hold a certificate or not. This situation has led to a debate on the issue of defence costs in youth offender criminal proceedings, starting from legal provisions and case law. Finally, we propose that one of the contradictions arising from the practical application of Article 79 of the Law on Juvenile Criminal Offenders and Criminal Protection of Juveniles can be overcome by supplementing the provision outlined in para. 1 of the said Article.

Key words: *juvenile criminal law, costs of criminal proceedings, defence costs in youth offender proceedings.*